

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНИЙ МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

ПРОГРАМА

для вищих навчальних закладів

культури і мистецтв

I – II рівнів акредитації

(спеціальність 5.020205 „Музичне мистецтво”)

Київ – 2005

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНИЙ МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

ПРОГРАМА

для вищих навчальних закладів
культури і мистецтв

I – II рівнів акредитації

(спеціальність 5.020205 „Музичне мистецтво”)

Київ – 2005

Укладач	Є. М. Скрипник	- ст. викладач Чернівецького училища мистецтв ім. С.Воробкевича
Рецензенти:	М. Ф. Юрій	- кандидат історичних наук, професор Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ
	В. А. Вознюк	- заслужений працівник культури України, член Національної спілки письменників України, викладач кафедри суспільних наук та українознавства Буковинської державної медичної академії
	О. В. Славінська	- викладач-методист, голова циклової комісії культурологічних дисциплін Чернівецького училища мистецтв ім. С.Воробкевича
Відповідальна за випуск	Т. Ф. Стронько	
Редактор	Л. В. Московченко	

© Є. М. Скрипник, 2005
 © Державний методичний центр навчальних закладів культури і мистецтв, 2005

Програма з курсу „Культурологія” складена для студентів вищих навчальних закладів I–II рівня акредитації за спеціальністю 5.020205 „Музичне мистецтво”.

Одним з стратегічних напрямів процесу державотворення в Україні на сучасному етапі є реформування системи вищої освіти.

“Розбудова системи освіти, її докорінне реформування, – наголошується в національній програмі “Освіта” (Україна XXI століття), – мають стати основою відтворення інтелектуального, духовного потенціалу народу, виходу вітчизняної науки, техніки і культури на світовий рівень, національне відродження, становлення державності і демократизації суспільства в Україні.”

Здійснення цих завдань в першу чергу належить циклу гуманітарних та соціально-економічних дисциплін навчального закладу.

Саме філософський аналіз культури дозволяє пояснити процеси духовного і соціального життя, систематизувати і упорядкувати різноманітні форми людської діяльності. Програмою передбачається пізнання студентами законів формування й розвитку культури як цілісності, визначення місця і ролі людини в культурі.

Програма з курсу “Культурологія” укладена з урахуванням сучасних досягнень культурологічної науки та досвіду викладання культурологічних дисциплін у навчальних закладах.

Перший та другий її розділи передбачають визначення предмета і методу культурології як курсу, усвідомлення логіки розвитку культури на прикладі аналізу історії світової та національної культур.

Третій розділ розкриває сучасні проблеми розвитку культури, художні стилі та течії, особливості духовної культури та її вплив на людину через релігію, літературу, мистецтво, освіту, філософію, право.

Четвертий розділ передбачає вивчення культурогенезу, форм міжкультурних комунікацій та стереотипи поведінки людини.

В основу кожної теми покладено намагання побудувати своєрідну модель культури з її особливим образом світу й усвідомленням місця людини в цьому світі.

Курс „Культурологія” передбачає вирішення комплексу завдань:

- оволодіння основними термінами та поняттями культурології на рівні відтворення, тлумачення та використання в повсякденному житті;
- аналіз історичних і національних феноменів культури;
- набуття навичок та вмій застосування знань з культурології для визначення лінії особистої поведінки в умовах розмаїття культур.

Метою курсу є формування системи знань про закономірності культурного процесу, як специфічного та унікального феномену людства, розгляд культури в розвитку, в єдності та суперечності різноманітних процесів і тенденцій в ній.

Програма курсу складена з урахуванням тих змін, які відбулися в політичному, економічному та культурному житті України за роки незалежності.

В програмі передбачається органічний зв'язок лекцій, семінарських занять та самостійне вивчення. Курс розрахований на 162 години: 57 – лекційних та 105 – самостійного вивчення.

У програмі подано орієнтовний тематичний план з розподілом навчального часу на вивчення окремих розділів і тем.

Дисципліна викладається протягом двох семестрів, формою контролю є – диференційований залік. Загальна кількість годин, відведена на вивчення кожного розділу та кожної теми, може за рішенням методичної ради (циклової комісії) навчального закладу змінюватись (у зв'язку з особливостями культурного розвитку регіону, видання нових навчальних посібників тощо).

Складовою частиною програми є список літератури. Він розподілений на два розділи „Рекомендована література” і „Додаткова література”. В першому розділі наведені найбільш важливі видання останніх років. У другому дано перелік підручників та навчальних посібників, які не втратили своєї наукової та методичної цінності.

Таким чином, вивчення культури як суспільного явища допоможе пояснити процеси духовного і соціального життя. Виявлення комплексу взаємопов'язаних культурних явищ у суспільстві дозволить систематизувати, класифікувати і упорядкувати багатоміття форм людської діяльності.

Методичні рекомендації

„Культурологія” – гуманітарна наука, яка вивчає закономірності розвитку і функціонування культури, її структуру і динаміку, взаємозв'язок і взаємодію з іншими сферами матеріального і духовного життя. До числа найважливіших проблем культурології відноситься дослідження питань історії та теорії світової і вітчизняної культури.

Мета культурологічних досліджень – осягнення проблеми буття людини в усіх його соціокультурних вимірах. Культурологія як гуманітарна дисципліна використовує і модифікує методи дослідження, характерні для таких дисциплін, як філософія, соціологія, історія, математика та ін. Сьогодні культурологія займає важливе місце в теоретичному просторі.

Головним завданням курсу є:

- вміти правильно оцінити сучасний стан культури, бачити і розуміти постійні зміни в різноманітних сферах культури;
- знати історію культури, що дає змогу оцінити досягнення національної культури в порівнянні з надбанням інших народів світу;
- формувати науковий світогляд у студентів, високий рівень особистості, виховати моральні якості громадянина України.

Студент повинен знати наступні цілі та пріоритетні завдання державної політики в галузі культури:

- визначення культурного розвитку України та її окремих регіонів одним з пріоритетних напрямів діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

- розробка та затвердження довгострокової програми культурногрозвитку України;
- розробка, затвердження та впровадження державних соціальних стандартів, надання послуг населенню у сфері культури;
- формування цілісного інформаційно-культурного простору України;
- підтримка та розвиток культури на селі.

Критерії оцінювання знань та умінь студентів

Оцінювання результатів навчальної діяльності студентів здійснюється з урахуванням індивідуальних особливостей студентів і передбачає диференційований підхід у його організації.

Оцінюватися може виконання студентами будь-яких навчальних завдань. Під час занять студенти демонструють власне історичне мислення та стислі усні відповіді, письмові роботи, тестування, доповіді, реферати, виступи в дискусіях тощо.

При цьому враховується:

- розуміння студентами взаємозв'язків між історичними подіями, уміння порівнювати, аналізувати та критично оцінювати історичні факти;
- самостійність мислення;
- використання різних джерел та витоків, з розумінням їх особливостей, умінням їх характеризувати і оцінювати;
- чіткість і завершеність викладу;
- мовна грамотність.

Знання студента оцінюються за чотирибальною системою: „відмінно”, „добре”, „задовільно”, „незадовільно”.

„Відмінно” – ставиться тоді, коли студент згідно з Програмою курсу, глибоко та всебічно розкрив зміст поставлених питань, аргументовано та логічно виклав свої знання. Оцінка „відмінно” ставиться в разі сумлінної роботи студента протягом семестру.

„Добре” – ставиться тоді, коли студент згідно з Програмою, розкрив зміст поставлених питань, але допустив несуттєві неточності і не проявив належної самостійності в викладенні думок.

„Задовільно” – ставиться тоді, коли студент, відповідно до Програми, не повністю розкрив зміст поставлених питань, поверхнево знайомий з рекомендованою літературою, допустив помилки при вирішенні задач.

„Незадовільно” – ставиться тоді, коли студент, відповідно до Програми, не розкрив суті змісту поставлених завдань, не знав рекомендованої літератури, не зміг пов'язати зміст теоретичних положень з вирішенням практичних завдань.

Рекомендації щодо організації самостійної роботи студентів

Для успішного виконання студентом тем самостійного вивчення курсу „Культурологія”, в першу чергу необхідно прослухати теоретичний курс та самостійно вивчити спеціальну літературу, отримати додаткову інформацію від викладача, оволодівши навичками та вміннями тієї чи іншої теми.

Основною проблемою організації навчального процесу в навчальному закладі є принцип його оптимізації. Оптимізація це не тільки розробка нових форм, методів та засобів навчання, а також удосконалення і впровадження уже існуючих. Удосконалення процесу підготовки студентів у сучасних умовах, зростання обсягів наукової інформації при порівняно обмежених термінах навчання можливе лише при раціональній організації самостійної роботи студентів. Форми самостійної роботи студентів поділяються на аудиторну і позааудиторну.

До аудиторної самостійної роботи відноситься вивчення питань під час лекцій, проведення семінарських занять, індивідуальних консультацій з викладачем, складання диференційованого заліку.

До позааудиторної роботи відноситься підготовка студентів до поточних лекцій, заліку, написання рефератів, вивчення матеріалів підручників, виконання домашніх завдань, вирішення навчальних тестів, відпрацювання пропущених занять.

Однією з форм самостійної роботи студентів є вивчення літературних джерел. З метою більш ефективного запам'ятовування матеріалу потрібно скласти невеликий конспект з викладанням тез чи головних думок, або зробити посилання на конкретні сторінки підручника, що дозволяє швидше знайти потрібний матеріал.

Другою формою самостійної роботи є робота в комп'ютерному класі з навчальними тестами. Ця робота передбачає оволодіння теоретичним матеріалом і успішне проходження тестових завдань. Тестові завдання мають бути складені таким чином, що в разі невірної відповіді на запитання студент автоматично повертається в блок знань, передбачений відповідною програмою, який йому необхідно вивчити для проходження відповідного тесту.

Третьою формою самостійної роботи є підготовка до семінарських занять. Проведення семінарського заняття вимагає якісної підготовки студента. Так, кожен семінар складається з плану семінару, проблемно-пошукових питань для дискусії, теми рефератів та спеціальної літератури.

Четвертою формою самостійної роботи є підготовка до диференційованого заліку.

Форми та засоби проведення поточного, проміжного та підсумкового контролю знань студентів

1. Поточний контроль здійснюється під час проведення лекційних (теоретичних) занять:

- 1.1. через усне опитування на основі теоретичних питань та рекомендованої літератури;
- 1.2. у формі тестового контролю з використанням тестових питань;
- 1.3. за наслідками письмових контрольних робіт з окремих питань теми розділів курсу.

2. Проміжний контроль проводиться:

- 2.1. у формі письмових контрольних робіт як підсумок окремих розділів;
- 2.2. під час диференційованого заліку.

Орієнтовний тематичний план

№ п/п	Назва розділу, теми	Кількість годин			
		Всього	із них:		
			Лекцій	Семинарів	Самостійного вивчення
	III курс V семестр				
	Розділ I. Введення в культурологію.	23	7		16
1.	Тема 1.1. Культурологія як наука, предмет і завдання курсу.	3	1		2
2.	Тема 1.2. Культура, визначення та сутність поняття. Культура як соціальне явище.	8	2		6
3.	Тема 1.3. Просторові феномени культури.	12	4		8
	Розділ II. Людина і світ у процесі формування та розвитку культури.	39	15	3	21
1.	Тема 2.1. Стародавні земні цивілізації	8	4		4
2.	Тема 2.2. Історія людства- історія культур.	14	5	1	8
	Разом:	45	16	1	28
	VI семестр				
3.	Тема 2.3. Становлення етно-національної культури.	17	6	2	9
	Розділ III. Основні напрями розвитку духовної культури.	62	10	2	50
1.	Тема 3.1. Мистецтво в системі духовної культури суспільства.	20	2	2	16
2.	Тема 3.2. Релігія як форма духовної культури.	10	1		9
3.	Тема 3.3. Писемність і література як фактори розвитку культури.	8	1		7

№ п/п	Назва розділу, теми	Кількість годин			
		Всього	із них:		
			Лекцій	Семинарів	Самостійного вивчення
4.	Тема 3.4. Наука і освіта як чинники культури.	8	1		7
5.	Тема 3.5. Політико-правова культура.	6	1		5
6.	Тема 3.6. Сучасні проблеми розвитку культури.	10	4		6
	Розділ IV. Генеза культури	38	20		18
1.	Тема 4.1. Культурні сценарії діяльності особистості.	14	8		6
2.	Тема 4.2. Міжкультурна комунікація.	12	6		6
3.	Тема 4.3. Стереотипи поведінки в сучасному світі.	12	6		6
	Диференційований залік				
	Разом:	117	36	4	77
	Всього:	162	52	5	105

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Розділ I. ВВЕДЕННЯ В КУЛЬТУРОЛОГІЮ

ТЕМА 1.1. Культурологія як наука, предмет і завдання курсу

Предмет та завдання курсу. Культурологія як „наука про культуру”.

Метод культурології як сукупність правил і вимог до культурологічного дослідження та вивчення матеріалу. Сутність методу.

Культурологія – інтегративна сфера знань.

Структура курсу. Зміст та проблематика основних розділів. Місце курсу серед соціогуманітарних дисциплін. Зв'язок курсу з суміжними дисциплінами.

Основні напрямки дослідження та завдання культурології. Огляд літератури з курсу. Значення курсу „Культурологія” у підготовці фахівців за спеціальністю „Музичне мистецтво”.

Самостійне вивчення

Основні напрямки теорії в культурології.

ТЕМА 1.2. Культура, визначення та сутність поняття.

Культура як соціальне явище

Поняття, структура, функції культури. Визначення культури: „cultura” (лат. – обробіток, виховання, побажання). Культура – спосіб діяльності людини.

Структура культури: матеріальна і духовна культура (норми, цінності, інститути, знання, переконання, віра, почуття, світогляд). Види культури (культура спілкування, культура освіти, моральна, естетична, релігійна, політична, правова, наукова, економічна та культура міжнаціональних відносин.).

Функції культури: пізнавальна, світоглядна, комунікативна, інтегративна, оцінно-нормативна, виховна.

Типологія та класифікація культур. За носієм (світова, національна), за поширеністю в суспільстві (домінуюча, субкультура, контркультура), за рівнем культури (масова, елітарна, народна), за художнім стилем (ренесанс, бароко, класицизм, рококо, романтизм, реалізм, модернізм, постмодернізм), за динамікою соціально-історичних утворень (первісне суспільство, ранні цивілізації, традиційні цивілізації).

Самостійне вивчення

Ранні форми культури.

Основні системи культурного розвитку.

Філософські концепції культури.

ТЕМА 1.3. Просторові феномени культури

Трьохмірна модель культури. Емпіричні та теоретичні знання в культурології. Спостереження – головний засіб добування емпіричних знань. Теоретична модель культури.

Культурологічний простір – як простір, утворений багатьма феноменами культури. Виміри культурного простору: знання, цінності, регулятиви.

Культурні форми та їх основні властивості. Форми культурного простору: національні культури, регіональні культури, цивілізації. Основні виміри системних утворень. Взаємозв'язок та взаємозалежність культурних форм.

Основні властивості культурних форм: просторова „ніша”, семантичний і соціальний потенціал, товариство „причетних”.

Ментальне поле культури, його особливості. Поєднання ментального поля культури з спільними ідеями.

Ментальне поле – дух культури, під впливом якого в суспільстві відпрацьовується характерна для даної культури сукупність уявлень, переживань, життєвих установок людей, яка визначає їх спільне бачення світу.

Менталітет – як проекція загального світу культури на психіку людей.

Особливості менталітету.

Характеристика категорій культури.

Рівні ментальності людей:

- соціокультурних світів чи типів культури (ментальність архаїчна, антична, західноєвропейська, східна);

- національних культур: (ментальність українців, росіян, ментальність китайська та американська);

- субкультур, носіями яких є різні соціальні групи (дворянська, злочинна, акторська, християнська, правознавча).

Ментальні комплекси.

Структурні елементи культурного простору. Парадигмальні форми культури.

Види смислів у світі культури: парадигми – когнітивні, ціннісні, регулятивні.

Структура культурного простору: духовна, соціальна, технологічна.

Культурний та індивідуальний сценарій: цілі, завдання та принципи.

Самостійне вивчення

Смислові виміри соціальної інформації в культурних формах.

Історичні типи менталітету.

Культурологічні парадигми.

Форми культурної діяльності.

ТЕМА 2.1. Стародавні земні цивілізації

Культура Месопотамії. Стародавні цивілізації IV-III тисячоліття до н.е., на території Передньої Азії та Північно-Східної Африки: Вавилон, Шумер, Єгипет, Ассирія, Аккад. Характерні форми месопотамської культури в епоху ранньої писемності: великомасштабна планомірна іригація, міста-держави, примітивна демократія. Поява літератури.

Космогонія. Антропоморфні божества родючості, культ богів покровителів держав. Космогонічні поеми. „Поєма про Гільгамеша”. Вавилонська вежа „Висячі сади Семіраміди”, досягнення в астрономії.

Культура Стародавнього Єгипту. Виникнення рабовласницької держави в Єгипті. Періодизація культури Єгипту. Піктографічне письмо, ієрогліфічна писемність. Стародавні пам'ятки релігійної та світської літератури: „Тексти пірамід”, „Книга мертвих” тощо. Релігія Єгипту. Поклоніння тваринам. Уявлення про ієрархію богів, про створення богом світу, людей та інших богів, потойбічне життя стародавніх єгиптян, їх вплив на розвиток і формування стилю пірамід, домовин, архітектуру Єгипту.

Культ фараона, його релігійне і політичне значення. Досягнення культури Єгипту в галузі математики, геометрії, медицини, розквіт мистецтва.

Культура Стародавньої Індії. Стародавні цивілізації в III тис. до н.е. в долині Інду. Культура Хараппи і Мохенджо-Даро. Панування культу Богині-матері. Ведична література і культ. „Рігведи”, „Брахманізм і буддизм в індійській культурі”. Філософське вчення буддизму. Індуїзм як підсумок єдності різних культурних традицій.

Індійська література і мистецтво та їх зв'язки з релігійними уявленнями. Вклад Індії в світову культуру.

Стародавній Китай. Китай – країна стародавньої цивілізації. Формування першої рабовласницької держави Шань-Інь.

Унікальність китайської культури: ритуал та етика в традиційному Китаї. Релігійно-філософські вчення. Конфуціанство – унікальна теорія і практика державного життя. Місце будизму в китайській культурі. Конфуціанство та легізм у політичній історії Китаю.

Своєрідність мистецтва: триєдність каліграфії, поезії та живопису. Китайська сім'я: традиції й тенденції. Досягнення в медицині. Ушу. Розвиток культурних зв'язків з іншими країнами: „Великий шовковий шлях”. Китайська культура і Захід.

Самостійне вивчення

Досягнення культури Шумеру.

Міфологія, релігія, мистецтво, скульптура Єгипту.

Брахманізм і буддизм в індійській культурі.

Конфуціанство. Давньокитайське мистецтво.

ТЕМА 2.2. Історія людства – історія культур

Культура Давньої Греції. Крито-Мікенська культура. Ахейська Греція, культурна спільність її населення. Гомеровський епос.

Архаїчна Греція. Утворення полісів. Характерні риси культури давньої Греції. Боги грецького Олімпу. Література і мистецтво. Від релігії до філософії – Піфагор, Геракліт, Демокріт, софісти, Сократ.

Давньогрецька культура і мистецтво класичного періоду. Платон і Арістотель. Феномен грецького чуда: народження наукового знання і розквіт мистецтва.

Елліністична доба. Домінування морально-етичних проблем та суб'єктивної тематики в філософії. Вплив грецької культури на культуру Близького і Середнього Сходу. Велика спадщина античної Еллади.

Культура Стародавнього Риму. Початок Риму, легенда про Ромула і Рема. Етруська культура. Римська рабовласницька республіка. Розквіт еллінської культурної традиції. Римське право. Система освіти. Римська поезія і проза. Сатира. Ораторське мистецтво.

Культура періоду Римської імперії. Досягнення в культурі і мистецтві. Від релігії общини до світової релігії. Розпад античного світу.

Культура Середньовіччя. Особливості середньовічної культури.

Виникнення Візантійської імперії. Перемога офіційного православ'я. Поетична і прозаїчна література. Григорій Богослов, Прокопій Кесарійський, єпископ Євсевій – історіографія, хронографія. Константинопольський університет. Храм святої Софії в Константинополі – найвище досягнення мистецтва.

Зародження культурно-історичної спільності європейських народів у результаті синтезу спадщини античної культури, християнства і народних культур варварів. Філософська тріада середньовіччя: Бог – світ – людина.

Утвердження міського самоврядування. Розвиток шкільної та університетської освіти. Героїчний епос – „Пісня про Нібелунгів” (1200 р.). Морально-етичний образ лицаря, поезія вагантів, трубадурів.

Романський та готичний стилі в архітектурі. Живопис. Музика.

Культура епохи Відродження. Зміст терміну Відродження. Зародження капіталістичних відносин. Роль античної спадщини в піднесенні культурного життя Європи. Гуманістичний зміст культури епохи Відродження. Утопічний соціалізм – Томас Мор, Томмазо Кампанелла.

Становлення художньої літератури гуманізму – Франческо Петрарка, Джованні Бокаччо, Данте Аліг'єрі, Франсуа Рабле, Мігель де Сервантес, Фелікс Лопе де Вега, Уільям Шекспір.

Мистецтво Ренесансу (Ботічеллі, Леонардо да Вінчі, Рафаель Санті, Мікеланджело Буонарроті та ін.).

Культура Нового часу. Реформаторський рух у Європі та його зв'язок з культурою Ренесансу. Основні течії в Реформації. Протестантизм та його вплив на формування нової культурної традиції.

Стилi в художній культурі: бароко і класицизм.

XVIII ст. в історії культури – епоха Просвітництва.

Проголошення людини і зведення її до статусу засобу досягнення „розумного порядку”. Криза абсолютизації розуму (Велика Французька революція). Вплив революції на Європейську цивілізацію.

Мистецтво Просвітництва. Музика. Живопис. Мистецтво рококо. Пошук естетичного ідеалу. Література. Романтизм. Критичний реалізм. Натуралізм.

Семинарське заняття

Історія людства – історія культур.

Самостійне вивчення

Людина і культура європейської античності.

Християнство як панівна релігія європейського Середньовіччя.

Гуманістичний зміст культури епохи Відродження.

Реформування та встановлення культури Нового часу.

ТЕМА 2.3. Становлення етно-національної культури

Зародження і розвиток стародавньої цивілізації на терені теперішньої України в IV–III тисячоліттях до н.е. Трипільська культура. Грецька колонізація Північного Причорномор'я. Культура та дохристиянські вірування слов'ян.

Культура Київської Русі. Зародження і розвиток держави Київська Русь. Взаємозв'язки культури Київської Русі з культурами інших народів. Київська Русь і Візантія. Християнство: витоки, зміст, ідеологічна спрямованість.

Розвиток писемності. Літописи. Перші оригінальні літературні твори. Стан освіти. Архітектура Київської Русі. Образотворче мистецтво (фрески, мозаїки, ікони). Книжкова мініатюра. Музика, танці.

Місце і роль культури Київської Русі у світовій та вітчизняній культурі.

Українська культура литовсько-польської доби. Поділ України і колонізація Литвою українських земель. Особливості формування культури України в складі Великого Князівства Литовського. Католицька дискримінація православної релігії як дискримінація українців. Люблінська та Берестейська унії.

Виникнення козацтва і його значення в культурному поступі українського народу. Острозька Біблія, Пересопницьке Євангеліє. Книгодрукування. Національна самовизначеність. Поширення ідей гуманізму, Відродження, Реформації, раннього Просвітництва. Острозька академія. Творчість Мелетія Смотрицького та Івана Вишенського. Полемічна література. Релігійна та просвітницька діяльність Петра Могили. Організація Києво-Могилянського колегіуму. Синкретизм культури кінця XV – першої половини XVII ст. Зародження театру. Шкільна драма. Музика.

Культура Україн часів Гетьманщини. Формування козацької держави. Визвольна війна українського народу середини XVII ст. та її вплив на культурне життя України.

Києво-Могилянська академія – центр освіти і науки. Просвітницька діяльність П. Могили, Ф. Прокоповича, І. Гізеля, Д. Туптала, О. Кониського, С. Яворського та ін.

Українське бароко – феномен національно-культурної творчості XVII–XVIII ст. Літературне бароко: від Івана Вишенського, Мелетія Смотрицького до Григорія Сковороди. Домінування духовних тем над світськими. Жанри: віршована література, шкільна драма, проповідницька проза, житійна література, передмови – післямови, історіографія. Іван Мазепа – будівничий.

Втрата самостійності Української православної церкви. Церква як засіб поширення російської імперської політики в сфері культури. Використання Росією інтелектуального потенціалу України.

Укази Петра I, Катерини II про заборону друку, викладання українською мовою.

Україна під гнітом Польщі, Росії та Австрії.

Г.С. Сковорода – перший український мандрівний філософ.

Самоутвердження української культури в XIX ст. Характерні риси культурно-національного відродження та його періодизація. Перші історико-етнографічно-фольклористичні дослідження. Початок нової української літератури. І.Котляревський.

Харківський та Київський університети як осередки української культури і науки. Кирило-Мефодіївське товариство. М.Костомаров, П.Куліш, Т.Шевченко – культурне самоутвердження української нації.

Культурні та політичні здобутки Галичини. Просвітницьке товариство „Руська трійця”. „Русалка Дністровая”, „Вінок русинам на обжинки”. Товариство „Просвіта” (1868р.). Наукове товариство ім.Т.Шевченка.

Драматургія М.Старицького, І.Карпенка-Карого, М.Кропивницького. Заснування першого українського професійного театру. Музика. Творчість П.Ніщинського та М.Лисенка – основоположників української класичної музики.

Образотворче мистецтво й архітектура другої половини XIX ст.

І.Франко: світогляд, філософські та суспільно-політичні погляди, ставлення до національного питання, літературна та наукова діяльність. М.Грушевський як історик та громадський діяч. Подальший розвиток української етнографії та історії.

Творчість Л. Українки, М. Коцюбинського, В. Стефаника, В. Винниченка, О. Олеся. „Молода муза”.

Імпресіоністські та модерністські тенденції в творчості українських художників. Українська графіка.

Роль і місце української культури в формуванні національної самосвідомості українців та духовному розвитку людства.

Сучасне українське національно-культурне та державне відродження. Політика „українізації” в 20-х роках XX століття. Підвищення значення української інтелігенції. Ідейно-політична боротьба М.Хвильового. Літературні течії та гуртки в 20-х рр. Новаторське сценічне мистецтво.

Проблеми, втрати і здобутки української культури в 40-50-х роках ХХ ст. Політичні, ідеологічні та культурні наслідки великого терору. Мовна політика. Проблеми розвитку художньої творчості.

Розквіт українського кіномистецтва 50-80-х рр. С.Параджанов, Ю.Ільєнко, І.Миколайчук.

Музичне, образотворче мистецтво. Дисидентський рух. Українське авангардне мистецтво.

Елементи духовного та інтелектуального опору в сфері культури. Виникнення умов для мистецького плюралізму.

Формування української культури як цілісності. Відродження національної культури і мови, культур і мов усіх народів, що проживають в Україні. Становлення національної церкви. Конгреси українців.

Культурне відродження регіонів України. Національно-культурні товариства. Дипломатичне визнання України.

Екологічна політика. Розширення міжнародних, культурних, громадських, наукових, освітніх зв'язків. Роль національної культури в утвердженні і розвитку незалежної держави. Українська культура як синтез духовного життя народу.

Семінарське заняття

Становлення етно-національної культури

Самостійне вивчення

Історія української культури в наукових дослідженнях.

Національно-визвольна війна українського народу.

Українське бароко – яскравий феномен національно-культурної творчості.

Культура України в період становлення радянської влади.

Відродження української культури в період проголошення незалежності.

Розділ III. ОСНОВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ

ТЕМА 3.1. Мистецтво в системі духовної культури суспільства

Особливості духовної культури та її види. Характеристика духовної культури. Основні форми духовної культури: релігія, міфологія, філософія, писемність і література, наука і освіта, право, мораль.

Основні риси духовної культури: неутилітарність, свобода творчості та творча діяльність людини.

Духовна культура – найбільш чутлива до зовнішніх змін у суспільстві. Піклування та турбота суспільства про духовну культуру.

Мистецтво в системі духовної культури суспільства. Роль мистецтва у відображенні дійсності. Мистецтво – як самосвідомість культури. Основні напрямки досліджень мистецтва. Цінність та неповторність мистецтва. Синкретичність первісного мистецтва.

Ознаки первісного мистецтва:

- міфологічний характер;
- задіяння в практику діяльності;
- ритуально-магічний характер.

Диференціація й інтеграція видів мистецтва. Диференціація мистецтва із первісного синкретичного стану.

Інтеграція мистецтва з іншими формами культури.

Потоки еволюції мистецтва:

- міфологічний аспект – „чисте мистецтво” – мистецтво професійне (станковий живопис, художня проза і поезія, театральна вистава, концертна музика);
- практичний аспект – прикладне мистецтво (традиційні народні промисли);
- ігровий аспект – самодіяльно-розважальне мистецтво (народна хореографія, пісні).

Візуальні та аудіальні типи мистецтва. Мовне, усне й письмове мистецтво. Сучасне синтетичне мистецтво.

Соціальні функції мистецтва:

- рекреативна;
- світоглядна;
- пізнавально-евристична;
- художньо-концептуальна;
- випереджувально-просвітницька;
- виховна;
- карсично-компенсаторна;
- сегустивна;
- естетична.

Семінарське заняття

Мистецтво в системі духовної культури суспільства.

Самостійне вивчення

Постмодернізм в контексті світової культури.

Архітектура – основа синтезу всіх видів мистецтва.

Музичне мистецтво, течії та напрямки.

Роль кінематографа в духовному розвитку людини.

Театр – мистецтво драматургії.

ТЕМА 3.2. Релігія як форма духовної культури

Ранні форми релігії. Язичництво. Виникнення та еволюція християнства. Світові релігії. Православ'я як різновид християнства.

Католицизм – одна з найбільших течій у християнстві.

Протестантизм. Особливості протестантського віровчення.

Іслам – одна із світових релігій.

Релігія і церква в Україні. Релігія в духовно-культурному житті суспільства.

Самостійне вивчення

Сутність походження релігії. Релігії народів світу.

Протестантизм як різновид християнства.

ТЕМА 3.3. Писемність і література як фактори розвитку культури

Виникнення писемності та словесної творчості.

Характеристика літературних видань від Київської Русі до Нового часу.

Давня українська література.

Нова українська література (XIX ст.).

Література XX ст. Літературні угруповання та об'єднання. Основні літературні напрями та течії. Письменники свого регіону.

Самостійне вивчення

Виникнення писемності.

Письменники свого регіону.

Основні літературні напрями та течії.

ТЕМА 3.4. Наука і освіта як чинники культури

Зародження та розвиток освіти, наукових знань та філософської думки в X-XII ст.

Європейські традиції в освіті.

Острозький культурно-освітній центр, Львівська та Київська братські школи, Києво-Могилянська академія.

Визначні постаті української освіти: Юрій Дрогобич (Катермак), Павло Русин, Костянтин Острозький, Мелетій Смотрицький, Тарас Шевченко, Михайло Грушевський, Іван Огієнко.

Комплексна національна освітня програма „Україна XXI століття”.

Самостійне вивчення

Вітчизняна освіта і європейська традиція.

Освіта України та розвиток інтелекту.

ТЕМА 3.5. Політико-правова культура

Право – система загальнообов'язкових правил поведінки, що встановлюються і забезпечуються державою.

Право, людина і культура. Право як необхідне знаряддя державного управління, показник становища особистості в державі і суспільстві.

Розбудова молодій Української держави як побудова правової держави. Значення правової культури для фахівця культури в його роботі.

Людина в системі влади. Політика, ідеологія, культура. Гуманізація правових відносин в Україні. Основні законодавчі документи з питань розвитку культури в Україні.

Самостійне вивчення

Політична культура та політична свідомість.

Основні законодавчі документи з питань розвитку культури в Україні.

ТЕМА 3.6. Сучасні проблеми розвитку культури

Концепція державної політики в галузі культури на 2005-2007 роки (березень, 2005 року).

Сучасний стан культури в Україні.

Цілі, пріоритетні завдання та принципи державної політики в галузі культури.

Стратегічні напрями, механізми їх реалізації та очікувані результати.

Модернізм як специфічний культурний феномен XX ст.

Напрями модернізму: експресіонізм, кубізм, дадаїзм, сюрреалізм, абстракціонізм, авангард, футуризм, конструктивізм. Масова культура. Течія постмодернізму в культурі на межі XX – XXI ст.

Український культурний ренесанс 20-30-х рр. XX ст. та його характеристика.

Самостійне вивчення

Внесок українства в світову культуру.

Боротьба за культурно-мовне відродження.

Головні тенденції сучасного культурного розвитку України.

Розділ IV. ГЕНЕЗА КУЛЬТУРИ

ТЕМА 4.1. Культурні сценарії діяльності особистості

Культура – як єдино можлива для людини форма існування. Культурні сценарії – еталон програми життєдіяльності людини. Індивідуальні сценарії. Типові зразки культурних сценаріїв життя.

Культура мислення. Сценарій процесу мислення. Характерні вимоги досучасної культури мислення людини: рефлексивність, аргументованість (критичність і самокритичність), логічна культура, професіоналізм, стратегічне управління.

Форми стратегічного управління мисленням:

- алгоритмічні і напівалгоритмічні методики;
- евристичні стратегії (евристика).

„Стратегічність” – ознака сучасної культури мислення.

Культура спілкування. Індивідуальний сценарій спілкування. Типові культурні сценарії спілкування.

Аспекти культури спілкування:

- зовнішній, ритуальний, етикетний;
- внутрішній, соціально-психологічний.

Види спілкування:

- з реальним партнером;
- з ілюзорним партнером;
- з уявним партнером;
- уявних партнерів – художніх персонажів.

Соціально-психологічна класифікація сценаріїв спілкування: анонімне, функціональне, приятельське (дружнє), інтимне. Типологія кохання.

Культура навчання. Основні культурні сценарії навчання: буденно-практичне, демонстраційне, розвиваюче, креативне, неінституційна модель освіти тощо.

Основні принципи розвитку університетської освіти на сучасному рівні. Тенденції реформування системи вищої освіти України, Болонський процес.

Культура праці. Історичний розвиток культури праці. Обставини, які складають чинники високої культури праці.

Основні типи ціннісно-регулятивних парадигм, характерних для організаційної культури виробництва: структурна, гуманістична, політична, символічна.

Вимоги до керівника та організація культури виробництва. Основні стилі керівництва: демократичний і авторитарний.

Вибір стилю керівництва з урахуванням якісних характеристик персоналу: директивний, тренуючий, стимулюючий, делегуючий стилі.

Роль керівника на підприємстві в виборі типу організаційної культури.

Самостійне вивчення

Характерні вимоги до сучасної культури мислення.

Інноваційні сценарії освіти в навчальному закладі.

ТЕМА 4.2. Міжкультурна комунікація

Мова як символічний код культури. Мова – засіб спілкування і мислення, заковані знання людини. Визначення особистості в процесі праці і спілкування. Співвідношення мови і етносу. Основні фактори, які визначають ефективність комунікації.

Три параметри в спілкуванні: вибір партнера, вибір теми, ступінь відвертості спілкування. Довіра – фактор вербального спілкування. Рівні вербального спілкування – інтимний і офіційний.

Мовний етикет – сукупність норм культурного ділового спілкування. Елементи мовного етикету: звертання, знайомство, запрошення, комплімент, поздоровлення, прощання тощо.

Міжкультурне спілкування – обмін інформацією, почуттями, думками представників різних культур.

Невербальна комунікація. Особливості міжкультурної комунікації. Вербальна і невербальна комунікація. Символічні мови – як мова музики, танцю, живопису, жесту. Руки – як орган символічної мови. Жестова мова та її зв'язок з мовленням. Розбіжності „українських” та „іноземних” жестів.

Класифікація жестів.

Етикетна роль фізичних контактів у міжособистісному спілкуванні. Основні функції невербальних засобів спілкування. Невербальна комунікація – як засіб відображення морально-етичних цінностей суспільства.

Толерантність і емпатія як специфічні риси комунікативних процесів міжкультурного дискурсу. Толерантність – як терпимість до іншого роду поглядів, вдач та звичок.

Досягнення цивілізації – уміння знаходити контакти між представниками різних культурних світів.

Емпатія – як здатність до співчуття в усьому емоційному спектрі.

Відкритість традиційних культур – основна передумова більшої здатності до емпатії.

Сучасний тип особистості та її світоглядні перспективи.

Самостійне вивчення

Основні показники духовності та інтелігентності людини.

ТЕМА 4.3. Стереотипи поведінки в сучасному світі

Міжособистісні стосунки. Характеристика традиційної української родини. Обов'язки члена сім'ї. Майнові та грошові відносини в родині. Функції сім'ї, її роль у формуванні загальнолюдських і національних цінностей. Типи сім'ї, особливості сімейного виховання. Сімейні традиції, етика.

Пунктуальність та відповідальність. Відносини „начальник-підлеглий”. Кар'єра. Ставлення до роботи та закону, системність, планованість, інтенсивність.

Поведінка в типових ситуаціях. Правила етикету запрошених у гості. Подарунки, їх вибір. Поведінка гостей за столом. Складові частини застілля.

Правила поведінки в сім'ї, громадських місцях, в транспорті тощо.

Відношення між молодими людьми.

Повага до літніх людей, жінки.

Традиційні свята та подарунки.

Класифікація свят:

- 1) за змістом (громадсько-політичні, трудові, традиційні сезонні, присвячені історико-культурним датам, сімейно-побутові, релігійні тощо);
 - 2) за масштабом святкування (загальнодержавні, регіональні, місцеві, особисті);
 - 3) за контингентом учасників (для дітей, молоді, різних категорій населення).
- Подарунки до свят, їх вибір.

Примітка: викладач може провести тестування або рольову гру.

Самостійне вивчення

Основні механізми взаємоповедінки людини.
Формування творчої особистості в виховній роботі.

Рекомендації щодо проведення семінарських занять

Семінарське заняття як вид навчального заняття характеризується гнучкою і складною структурою, що залежить від багатьох чинників: складності теми, творчих здібностей студентів, умінь та досвіду викладача.

Найпоширенішою формою семінару є розгорнута бесіда з питань семінару, де доповідачу відводять 10 – 15 хв., а потім кожний студент бере участь у обговоренні питання, розвиваючи окремі аспекти питання. Найбільш підготовлені студенти виступають за індивідуальними завданнями з доповідями і рефератами. Тема реферату повинна органічно вписуватися в загальний контекст семінару.

На семінарські заняття виносяться два – чотири питання. Ефективність семінарського заняття підвищується, якщо воно відбувається у творчій, діловій атмосфері та включає елементи дискусії. Саме з цією метою в даних планах вміщено перелік проблемних питань, у процесі обговорення яких можливе виникнення дискусії.

Плани семінарських занять

Семінарське заняття №1

Тема: Історія людства – історія культур

План семінару

1. Культура давньої Греції і Риму.
2. Середньовічна культура Візантії як своєрідний синтез культурних традицій греко-римського світу, християнства і елліністичного сходу.
3. Особливості і гуманістичний зміст культури епохи Відродження.
4. Мистецтво Ренесансу.
5. Культура епохи європейського Просвітництва.

Проблемно-пошукові питання для дискусії

1. Які є періоди розвитку культури давньої Греції?
2. Чому в Римі було введено двомовність?
3. Якими рисами можна визначити особливості художнього методу епохи Відродження?
4. Назвіть нові естетичні і етичні норми епохи Відродження.
5. Розкрийте ідеал гармонії і краси світу в образотворчому мистецтві епохи Відродження.
6. Розкрийте суть основних періодів епохи Відродження.
7. Дайте оцінку розвитку матеріальної культури епохи Відродження.
8. Як Ви вважаєте, в чому велич задуму картини Рафаеля „Секстинська мадонна“?
9. Хто був провідником ідей епохи Відродження в Україні?
10. Які характерні риси художньої творчості Мікеланджело?
11. Хто є засновником гуманістичної літератури італійського Відродження?
12. Які наукові відкриття зроблено в епоху Ренесансу?

Теми рефератів

1. Традиції та спадкоємність культури Стародавнього Риму.
2. Середньовічна культура Західної Європи.
3. Гуманістичні ідеали Відродження.
4. Соціальні утопії та їх ідейні витoki.
5. Творчі портрети видатних митців епохи Відродження: Леонардо да Вінчі, Рафаеля, Петрарки, Мікеланджело, Шекспіра.

Література:

1. Абрамович С. Зарубіжна та українська культура. – Чернівці, 2002. – 412 с.
2. Бокань В. Культурологія. – К., 2000. – 198 с.
3. Брагина Л.М., Варьяш О.И., Володарский В.М. и др. История культуры стран Западной Европы в эпоху Возрождения. – М., 1999. – 234 с.
4. Гуревич А.Я. Категории средневековой культуры. – М., 1972. – 89 с.
5. Закович М.М., Зязюк І.А., Семашко О.М. Українська та зарубіжна культура. – К., 2001. – 364 с.
6. Культурологія: теорія та історія культури: Навч. посіб. / За ред. І.І. Тюрменко, О.Д. Горбула. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 368 с.
7. Культура епохи Возрождения. – Л., 1986. – 286 с.
8. Куманецкий К. История культуры Древней Греции и Рима. – М., 1990. – 236 с.
9. Лобас В.Х., Легенький Ю.Г. Українська і зарубіжна культура. – К., 1997. – 198 с.
10. Полікарпов В.С. Лекції з історії світової культури. – Харків: Основа, 1990. – С. 19-45, 188-200.
11. Теорія та історія світової і вітчизняної культури: Підруч. / Горбач Н.Я., Гелей С.Д., Росінська З.П. та ін. – Львів: Каменяр, 1992. – 166 с.
12. Шевнюк О.Л. Українська та зарубіжна культура: Навч. посіб. – К.: Знання – Прес, 2002. – 277 с.

Семінарське заняття №2

Тема: Становлення етно-національної культури

План семінару

1. Культура Київської Русі.
2. Розвиток літератури та мистецтва XIV – першої половини XVII ст.
3. Культурний процес на українських землях XVIII ст.
4. Українська культура XIX ст.
5. Національна культура України початку XX ст.

Проблемно-пошукові питання для дискусії

1. В чому на Вашу думку, полягала складність і суперечливість запровадження християнства на Русі?
2. Яка споруда вважається першим кам'яним храмом на Русі?
3. У чому полягає суть характерних рис культурно-національного відродження України XIX – поч. XX ст.?
4. Що ми розуміємо, коли говоримо, що доба культурно-національного відродження поклала початок новій українській літературі?

5. Як можна оцінити революційні події 1848 р. у Галичині?
6. Розкрийте, яким чином відбувався процес посилення зв'язків між українськими культурними діячами Галичини і Північного заходу України?
7. Яка роль І. Франка як оновлювача української культури?
8. Яка книга стала провісником українського книгодрукування?
9. Розкрийте культурно-просвітницьку діяльність Петра Могили.
10. Що являв собою український вертеп?
11. Гуманістичний характер творчості Г.С. Сковороди.
12. Хто вважається основоположником української класичної музики?
13. У творчості яких українських художників виявилися імпресіоністські і модерністські тенденції?
14. Як Ви вважаєте, нова українська література почалася з творчості І. Котляревського, Т. Шевченка чи інших письменників?
15. Які проблеми відображають у своїй творчості М. Вовчок, П. Мирний, І. Нечуй-Левицький, П. Грабовський?
16. Що Ви знаєте про „Молоду музу“?
17. Яку роль відіграв В. Городецький у розвитку архітектури?

Теми рефератів

1. Іконопис у контексті оновлення естетичної системи.
2. Літописання доби Київської Русі.
3. Українська еміграція та її внесок у розвиток української культури.
4. М. Грушевський як історик і громадський діяч.
5. Т. Шевченко і культурне самоутвердження української нації.
6. Класицизм і романтизм в українській культурі XIX ст.
7. Драматургія та новаторство театру „Березіль“.
8. Особливості культурного відродження на сучасному етапі.

Література:

1. Антонович В. Про козацькі часи на Україні. – К., 1981.
2. Асеев Ю.С. Джерела. Мистецтво Київської Русі. – К., 1980.
3. Бабишин С.Д. Школа та освіта Київської Русі. – К., 1973.
4. Жаборюк А. Мистецтво живопису і графіки на Україні в першій половині і середині XIX ст. – К., 1988.
5. Жаботинський В. Вибрані статті з національного питання. – К., 1991.
6. Жертви більшовицького терору. – К., 1992.
7. Ісаєвич Я.Д. Першодрук Іван Федоров і виникнення друкарства на Україні. – К., 1983.
8. Історія української музики. В 6 т. – Т 2, 3. – К., 1990.
9. Історія української культури XX ст.: у 2 кн. – К., 1993-1995.
10. Корнієнко Н.М. Лесь Курбас: репетиція майбутнього. – К., 1998.
11. Нічик В.М. Петро Могила в Україні. – К., 1997.
12. Попович М.В. Нарис історії культури України. – К., 1999.